

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

14(23)

2014

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

MUZIEJUS: ŽINIOS IR ETNOGRAFIJA

Sudarytoja AUKSUOLĖ ČEPAITIENĖ

MUSEUM: KNOWLEDGE AND ETHNOGRAPHY

Edited by AUKSUOLĖ ČEPAITIENĖ

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKcinė KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas, Ohajus

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKcinės KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	5
<i>Foreword</i> (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Auksuolė Čepaitienė

Įvadas: muziejus, žinios ir etnografija	11
Introduction: Museum, Knowledge and Ethnography. Summary	33

Jonas Mardosa

Etnografija kraštotyros muziejuose: kai kurie istoriniai raiškos aspektai ir šiuolaikinės būklės refleksijos	35
Ethnography in Local Lore Museums: Some Historical Aspects of Expression and Reflections on the Contemporary Situation. Summary	64

Hubert Czachowski

Muziejus kaip kultūros laboratorija. Marijos Znamierowskos-Prüfferowos indėlis į etnografinę muziejinkystę	69
The Museum as a Laboratory of Culture. The Contribution of Maria Znamierowska-Prüfferowa to Ethnographic Museology. Summary	84

Eglė Rindzevičiūtė

Sovietiniai lietuviai, gintaras ir „naujieji baltai“: tautinės ir regioninės tapatybės Lietuvos muziejuose, 1940–2009	87
Soviet Lithuanians, Amber and the ‘New Balts’: National and Regional Identities in Lithuanian Museums, 1940–2009. Summary	112

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

Vizualinės etnografijos naratyvas: Pitt Rivers muziejaus atvejis	113
Narrative of Visual Ethnography: A Case Study of the Pitt Rivers Museum. Summary	133

Goda Palekaitė

Nesamas ir niekada nebuvęs: šiuolaikinės san erdvės nesuderinamumas Namibijoje	137
The Non-Existent that Never Was: The Inconsistency of Contemporary San-space in Namibia. Summary	158

Ainė Ramonaitė, Rytė Kukulskytė

Etnokultūrinis judėjimas sovietmečiu: nematoma alternatyva sistemai?	161
The Ethno-cultural Movement in Soviet Lithuania: Invisible Alternative to the Regime? Summary	179

Diskusijos / Discussions

Vida Savoniakaitė

- Autentiškumo prasmės: apie kultūros paveldą ir nacionalumą183
 Concepts of Authenticity: Toward Cultural Heritage and Nationalism.
 Summary 196

Taikomieji darbai / Applied Projects

Janina Samulionytė, Sigita Žukauskaitė

- Lietuvos liaudies buities muziejaus paroda „Lietuvių duona.
 Su savo kepalėliu visur stalą rasi“ 199
 The Exhibition of the Lithuanian Folk Museum ‘Lithuanian Bread.
 With Your Loaf You Will Find a Table Everywhere’. Summary 217

Inga Levickaitė-Vaškevičienė

- Muziejinių vertybių skaitmeninimas Lietuvos liaudies buities muziejuje:
 naujos sklaidos galimybės 219
 The Digitization of Museum Holdings at Lithuania’s Folk Museum:
 The Possibilities of a New Dissemination. Summary 233

Interviu / Interview

- Pokalbis su Oksfordo universiteto vizualinės antropologijos profesoriumi
 Marcusu Banksu (*Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė*) 235

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Ida Harboe Knudsen. New Lithuania in Old Hands: Effects and Outcomes
 of EUropeanization in Rural Lithuania (*Kristina Šliavaitytė*) 247
 Andželika Bylaitė-Žakaitienė. Lietuvių etiketas ir bendravimo kultūra
 XX amžiuje (*Rasa Paukštytė-Šaknienė*) 251
 Jūratė Vyliūtė, Gaila Kirdienė. Lietuviai ir muzika Sibire (*Austė Nakienė*) ... 256
 Anete Karlsonė. Dziesmu svėtki un tautiskā tēpa attīstība Latvijā
 19.gadsimta beigās un 20.gadsimtā (*Irma Šidiškienė*) 258

Konferencijos / Conferences

- SIEF penkiasdešimtmečio jubiliejaus simpoziumas Amsterdame
 (*Vytautas Tumėnas*) 263
 RAI konferencija Britų muziejuje Londone: antropologija ir fotografija
 (*Goda Palekaitė*) 266

Sukaktys / Anniversaries

- Etnologei Irenai Aušrelei Čepienei – 80 (*Žilvytis Šaknys*) 269
 Lietuvos gyvenviečių ir sodybų tyrinėtoji Izidoriui Butkevičiui – 90
 (*Irena Regina Merkienė*) 271

In Memoriam

- Vitalis Morkūnas (1929–2014) (*Žilvytis Šaknys*) 275

Konferencijos

SIEF penkiasdešimtmečio jubiliejaus simpoziumas Amsterdame

Tarptautinė etnologijos ir folkloristikos asociacija *SIEF* (*Soci t  Internationale d'Ethnologie et de Folklore*),  siemet  ven ianti savo įkūrimo penkiasdešimtmetį, 2014 m. rugsėjo 12 d. Amsterdame surengė Auksinio jubiliejaus simpoziumą ir Ypatingąją generalinę asamblėją. Renginy  vyko Amsterdamo universiteto Specialiųjų kolekcijų muziejuje.

Simpoziumas, pavadintas „I siver ti i  dė s“ (‘Out of the box’), buvo skirtas permąstyti etnologijos ir folkloristikos mokslų ir pačios *SIEF* raidą bei  zvelgti esmines ateities perspektyvas. Renginyje pranešimus perskaitė 7 i skil s etnologai ir folkloristai, *SIEF* prezidentai, j  pavaduotojai, mokslinio komiteto pirmininkas.

Kaip papasakojo *SIEF* oficialusis istorikas prof. Bjarne Roganas (Oslo Universitetas, *SIEF* eks-viceprezidentas 2001–2008 m.),  i organizacija buvo įkurta 1964 m. pertvarkant jos pirmtakę *CIAP* (*La Commission des Arts et Traditions Populaires*) – tarptautinę mokslininkų draugiją, įkurtą prancūzų ir remtą politinės organizacijos – Jungtinių Tautų Lygos. *CIAP* veiklos specifiką lėmė ideologinės pokario nuostatos: politikai, rūpindamiesi etninės kultūros globa ir tyrimais Europoje, siekė apsaugoti kontinento kultūrą nuo germani kojo nacionalizmo atgimimo. *CIAP* atgaivinus po Antrojo pasaulinio karo, šios draugijos būstinė buvo įsteigta Paryžiuje, Liaudies meno ir tradicijų muziejuje (*Mus e des Arts et Traditions Populaires*), o jos veikla iš esmės rūpinosi *UNESCO*. Ilgainiui draugijos veikla pradėjo merdėti, todėl *CIAP* Atėnų kongrese 1964 m. iškilo esmi-

nio atsinaujinimo poreikis. Kongrese buvo iš esmės ginčijamasi: ar Europos etnologija gali apimti folkloristiką, ar tai turi būti skirtingos disciplinos? Taip pat, ar bendroji etnologija/antropologija yra motininės disciplinos, ar jos yra visiškai skirtingos? Ar galima literatūrinę folkloristiką sujungti su antropologine folkloristika? Ar organizacija turi domėtis visu pasauliu, ar tik Europa? Folkloristams laimėjus nuomonių m  , *CIAP* virto *SIEF*, nes buvo nuspręsta pakeisti organizacijos pavadinimą taip, kad aiškiai būtų išskirtos dvi disciplinos – Europos etnologija ir folkloristika. Etnologijos sparno lyderis Sigurdas Erixonas netrukus įsteigė žurnalą *Etnologia Europea*, kuris tapo svarbiausiu etnologijos periodiniu leidiniu.

SIEF kaip svarbiausios Europos etnologijos ir folkloristikos mokslininkus vienijančios organizacijos reikšmė išsaugo po 2001 m., kai jai vadovavo Regina Bendix. Mat buvo organizuojami teminiai seminarai, susiję su kultūros paveldo politikos aktualijomis, plėtojami bendradarbiavimo ir bendravimo tinklai, atskirus mokslinių tyrimų grupių satelitus pritraukiant ar iau motininės organizacijos. Pastaruoju metu *SIEF* pasidarė ypač gyvybinga. Organizacija rengia ne tik kongresus-asamblėjas, bet ir darbo grupių konferencijas: kultūros paveldo ir nuosavybės, religijos etnologijos, maisto tyrimų, istorinių tyrimų ir kultūrinės analizės, vietovės išminties, ritualinių metų, erdvės ir laiko  inijos, jaunųjų mokslininkų. Organizacijos nariai gauna kasmetinio žurnalo *Cultural Analysis* elektroninės versijos prenumeratą. Pastaruoju

metu susitarta ir su *Ethnologia Europea*: jeigu *SIEF* nariai sutiks su didesniu nario mokesčiu, galės gauti elektroninę prieigą ir prie šio žurnalo.

Peteris Janas Margry (*SIEF* viceprezidentas, Amsterdamo universiteto Meertens instituto vyr. mokslo darbuotojas, Olandija, *Ethnologia Europaea* leidybos tarybos narys), nagrinėdamas organizacijos vardo ir veiklos ypatybes, atkreipė dėmesį į tai, kad *SIEF* ikūrė *UNESCO* organizacijos aktyvistai. Vadinas, galime daryti išvadą, kad būtent kultūros paveldo ir kultūrinės tradicijos gyvybingumo tyrimai sudarė svarbiausią šios organizacijos tyrimų lauką. Ilgainiui, kaip pažymėjo pranešėjas, iš kuklios draugijos *SIEF* išaugo į didelę profesionalių mokslininkų bendruomenę. Pranešėjas atkreipė dėmesį į tai, kad 2011 m. buvo pradėta kvestionuoti folkloristikos reikšmė šioje organizacijoje, būta ketinimų ją pertvarkyti tik į etnologų draugiją. Tai labai jautrus klausimas. Nuspręsta, kad to daryti neverta, nes tada organizacijos tyrimų aprėptis susiaurėtų tik iki antropologinių kultūros aspektų. Jis atskleidė, kad *SIEF* reikšmė auga, ji itin gyvai sprendžianti aktualias pasaulyje problemas. Joje generuojamos mintys turi įtakos net politikams. Pastaruoju metu gausėja problemų, susijusių su tautiškumo paradigma. Opūs tapo ekonomikos ryšio su tradicijomis, naujųjų regionalizmo ir nacionalizmo formų, taip pat tarptautinio kišimosi į vietines problemas globalizacijos kontekste klausimai. J. Margry pabrėžė didelį *UNESCO* vaidmenį augant susidomėjimui autentiška tradicija ir nepaprastai stiprėjant pačių įvairiausių kultūrinės veiklos apraiškų įpaveldinimo procesui pasauliniu mastu.

Konradas Köstlinas (Vienna, Austrija, *SIEF* eksprezidentas), antropologiškai nagrinėdamas sukakčių semantinę prasmę, aptarė kartojimo paradigmos reikšmę

šventėse. Mes „kartojame“ viso pasaulio reiškinius ir taip didiname globalizaciją. Jubiliejai grindžiami skaičių mistifikavimu: nacionalinių datų, iškilų asmenybių biografijos datų, universitetų istorijos datų. Visi tokie šventimai yra ne kas kita, kaip reiškinio įpaveldinimas. Gimtadienių šventimas sietinas su gyvenimo rato, jo pradžios kaip iniciacijos iškėlimu. Pranešėjas pažvelgė į Valpurgijos nakties minėjimus kaip į teroro tradicijos tęsimą, kuris šiais laikais įgyja naujų reikšmių. Jis atskleidė, kad šiuolaikiniame pasaulyje jubiliejų šventimas yra kaip šiuolaikinis ritualas, kurio metu sakralizuojamas laikas, tai tampa reikšmingu veiksniu, padedančiu įpaveldinti kultūrinę atmintį. Taip puoselėjamas ne tik grupinis identitetas, bet ir pagrindžiama mūsų egzistencija, nes kultūrinei sąmonei labai svarbus yra tęstinumo faktorius. Jubiliejų šventimas, pranešėjo nuomone, turi praktinių tikslų – pradžioje būna oficiali ceremonija, vėliau ji vainikuoja pobūvis. Laidotuvės, pasibaigus apeigoms, taip pat tampa pobūviu. Jubiliejus apima viską – tai ir įvairūs kartojimai, situacijos kartojimai, ir ceremoniškumas, ir pobūvis, kai geriama, dainuojama. Čia labai svarbus „akseleracijos“ aspektas. Galbūt reiktų jubiliejų švęsti vis daugiau? Tada įsisiūbuotų jų evoliucinės varžybos...

Regina Bendix (Göttingeno universitetas, *SIEF* eksprezidentė) pažymėjo, kad sociologiniai tyrimai vis labiau orientuojami į modernizaciją, o etnografija labiau sietina su praeities dimensija. Ji kritiškai įvertino žinių apie kultūrą „įdėžinimo“, „įpaveldinimo“ tendenciją etnologijoje ir folkloristikoje, kai pasitenkinama vien sausa klasifikacija ir registracija, kurią skatina įvairios ekonomiškai naudingos, versliškos prigimties paveldo skaitmeninimo, katalogizavimo programos. Tai tampa priešprieša interpretatyviam, naujoviškam mąstymui, kuris būtinas fundamentaliuosiuose tyrimuose.

Kviestinis pranešėjas Orvaras Löfgrenas (Lundo universitetas) pasidalino metodologinėmis išvalgomis apie menkai išplėtotų namų erdvės kaip kasdienybės tyrimų aspekto aktualumą. Kasdienybės tyrimai tapo aktualūs ir reikalingi nagrinėjant, aiškinantis darbo rinkos, kitus įvairiausius specialius verslo aplinkos ir ekonomikos tyrimus. Pradedama klausti, kaip kompiuterizacija ir kitos skaitmeninės technologijos keičia mūsų kasdienę veiklą. Kasdienybė neretai traktuojama kaip tai, kas yra konservatyvu ir numatoma, tai tas pat, kas buvo vakar. Etnologai čia jaučiasi kaip didžiausi autoritetai. Jo nuomone, kasdienybėje vis dar slypi daugybė atradimų. Tokie gali būti namų erdvės tyrimai. Jo požiūriu namų esmę sudaro ne pastatas – namai, tai daugelio kasdienybės realiųjų konglomeratas, kuriame sugyvena skirtingi elgsenos modeliai, kuris yra surestas pagal tam tikras tvarkas, kurias būtina tyrinėti. Namų privatumas kuria aplinką, kurioje intymiai sugyvena ir kooperacija, ir koovartojimas, ir pan. Neretai namai būna nepastovūs ir nenumatomi, juose žaibiškai gali gimti ir priešingos mintys. Pranešėjas namų erdvės tyrimus yra grindęs artefaktų ir veiklų kiekio skaičiavimais Kalifornijoje. Kiti autoriai yra mėginę katalogizuoti ir švedų veiklas namuose. Anksčiau namų erdvei tapytojai kūrė jūrų peizažus, o dabar padėtis visiškai pasikeitė. Atliekant tyrimus, galima paišyti namų erdvės žemėlapius: pavyzdžiui, emocijos gali būti sutelktos virtuvėje. Pavyzdžiui, tam tikroje erdvėje šaukiama: „kur mano telefono pakrovėjas?“ arba „ką čia veikia tavo rankšluosčiai?“ Galima aiškintis, kaip kuriama nuotaika namuose. Visa tai registruoti, jo nuomone, tikrai nepaprastai įdomu. Tai

ir kintančių žmonių santykių kalvė, moralės raiškos laboratorija, tai ir artefaktų bei emocijų ryšiai. Namų ervė gali tapti ir jausmų etnografijos tyrimų sritimi.

Jasna Čapo Žmegac (*SIEF* tarybos narė, Etnologijos ir folkloro tyrimų instituto vyr. mokslo darbuotoja, Zagrebo universiteto asocijuota profesorė, Kroatija) atkreipė dėmesį į tai, kad Europos etnologijos ir folkloristikos teorinis ir metodologinis pagrindas, tyrimų paradigmos iki šiol perdėm skirtingos, paskendusios ir užsišklendusios vietinėse ar kiek didesnėse regioninėse problemose. Todėl *SIEF* turėtų prisidėti plėtojant stipresnį tarpkultūrinį, mokslinį disciplinos dialogą ir suartėjimą Europoje.

Valdimaras Hafsteinas (*SIEF* dabartinis prezidentas, Islandijos universiteto Etnologijos/folkloristikos katedros asocijuotas profesorius, Islandija, *Ethnologia Europaea* leidybos tarybos narys, žurnalo *Cultural Analysis* leidybos tarybos narys, buvęs Islandijos UNESCO komisijos pirmininkas 2011–2012 m.) pabrėžė, kad viena iš *SIEF* aktualijų – stebėti etnologijos ir folkloristikos mokslo padėtį Europos mokslo institucijose. Šiuo tikslu buvo pristatytas *SIEF* rengiamas etnologijos ir folkloristikos dėstymo Europos aukštosiose mokyklose ir universitetuose žemėlapis. Jame fiksuojama, kad šios specialybės Lietuvoje rengiamos Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje.

SIEF veiklos perspektyvoje – aktyvi plėtra Rytų ir Pietryčių Europoje. 2015 m. birželio mėnesį Zagrebe (Kroatijoje) vyks *SIEF* XII kongresas „Utopijos, tikrovės, paveldas. Etnografijos XXI amžiui“. Tą patį mėnesį numatoma ir Ritualinių metų darbo grupės konferencija „Tradicijos ir transformacijos“, kuri įvyks Kazanėje (Rusijoje).

Vytautas Tumėnas

RAI konferencija Britų muziejuje Londone: antropologija ir fotografija

Nors turbūt visi etnografai dirba su fotoaparatu rankose, fotografijos ir antropologijos santykis akademiniam diskurse retai aptariamas. Dažniausiai šios dvi sritys laikomos atskiromis: viena – mokslo ir akademinė, kita – meninė ar praktinė. Šiai tendencijai iššūkį meta Britų karališkasis antropologijos institutas (*The Royal Anthropological Institute*, toliau: RAI) ir jo surengta 2014 m. gegužės 29–31 d. Londone, Britų muziejuje (*British Museum*), vykusi tarptautinė tarpdisciplininė konferencija „Antropologija ir fotografija“ (visa informacija internete: <<http://www.therai.org.uk/conferences/anthropology-and-photography/>> [žiūrėta 2014 08 23]). Kaip teigia organizatoriai, renginio tikslas buvo reflektuoti fotografijos vaidmenį antropologijoje, tiek kaip etnografinį metodą, tiek kaip istorinį dokumentavimą, bei aptarti susijusias šiuolaikinių technologijų įtakas ir implikacijas, trumpai tariant – kalbėtis apie vaizdinio ir visuomenės (*image and society*) santykį.

Per tris konferencijos dienas įvyko net 34 plenariniai posėdžiai, kurie apėmė šiuos teminius laukus: Fotografija antropologijos disciplinų įvairovėje; Besikeičiantis fotografijos vaidmuo muziejų ekspozicijose; Globalizacijos kontekstai; Fotografija, dokumentika ir vaizduojamieji menai; Fotografiniai archyvai naujuose kontekstuose; Fotografinė etika, autorinės teisės ir nuotraukų sklaida; Technologinės naujovės ir jų poveikis; Regioninės fotografijos praktikos; Vizualūs metodai ir fototeorija. Fotografija buvo tarsi pranešimus susiejanti tema, bet žvelgiant plačiau, jie atstovavo muziejų antropologijos, turizmo antropologijos, medijų antropologijos, globalizacijos studijų, antropologijos istorijos ir teorijos, žmogaus teisių studijų ir kt. sritims. Konferencijos proga Britų muzie-

juje taip pat veikė etnografinių fotografijų paroda, o susijusios leidyklos bei institucijos, tokios kaip *British Library*, *Bloomsbury*, *European Photography* etc., atsivežė savo leidinius. Buvo pristatytas ir RAI pasididžiavimas – unikali fotografijos kolekcija, apimanti daugiau negu 75 000 istorinių spaudų, negatyvų, skaidrių, nuotraukų ir t. t., datuojamų net nuo 1860 m. Taip pat paskaitose savo darbus pristatė 5 garsūs fotografai iš Indijos, Benino, Argentinos ir Gvatemalos (pvz., Leonce Raphael Agbodjelou, Ketaki Sheth ir kt.). Nors būdami fotografijos kaip meno srities atstovai, jie pasirodė kaip puikūs etnografai – visai kaip „malinovskiniai“ antropologai: mėnesius ar metus gyvendami tarp portretuojamų žmonių, šie menininkai tampa nepralenkiamais vidinio bendruomenės gyvenimo tyrinėtojai.

Didžiausias, net dvi dienas trukęs plenarinis posėdis buvo pavadintas „Fotografija kaip tyrimo metodas“. Paskelbtų pranešimų temos buvo įvairiausios – nuo fotografavimo kaip interaktyvios iniciatyvos iki skrupulingo dokumentavimo metodo. Antropologas-fotografas Francesco Bondanini savo informantams, uždarytiems pabėgėlių stovyklose Šiaurės Afrikoje, rengė fotografijos pamokas. Tai leido jam užmegzti su pabėgėliais artimą neverbalinį santykį ir sulaužyti kalbos barjerą. Roy’us Ellenas, Kento universiteto profesorius, supažindino su savo keturiasdešimt metų tęstu vizualiosios antropologijos darbu – sudėtingu ir itin precizišku lauko tyrimo nuotraukų klasifikavimo principu, leidžiančiu jo surinktus duomenis panaudoti įvairiose srityse.

Čia trumpai pristatysiu kiek kitokį – performatyvumo/fenomenologinės antropologijos sričiai atstovaujantį dviejų jaunų

tyrėjų iš Vienos universiteto – Alicijos Khat-chikian (Italija) ir mano (Goda Palekaitė, Lietuva) – pranešimą. Fotografija kaip tyrimo metodas buvo aptarta remiantis individualių tyrimų, atliktų Ju/Hoansi-San kaime, Namibijoje, atveju. A. Khatchikian, tyrusi performatyvas šokio ir dainavimo praktikas tarp san žmonių, fotografiją pateikė kaip priemonę, leidžiančią *apčiuopti neapčiuopiamą* – čia pirmiausia turima omenyje galimybė *archyvuoti repertuarą* – įamžinti kasdien vis sparčiau nykstantį čiabuvių paveldą, tokį kaip šokis, teatras ir ritualas. Negana to, fotografija padeda tyrėjui fiksuoti tam tikras diskursyviai nenusakomas *performatyvumo* ypatybes, pavyzdžiui, energingumą, rimtį ir t. t. O aš, pasiremddama erdvės tyrimu, atliktu Grashuko kaime (plačiau žr. šiame numeryje išspausdintame straipsnyje „Nesamas ir niekada nebuvus: šiuolaikinės san erdvės nesuderinamumas Namibijoje“, G. Palekaitė), kalbėjau apie *fenomenologinę* fotografijos kaip metodo galią: įtaigaus meninio lygio nuotrauka ne tik suteikia galimybę *sužinoti*, pavyzdžiui, kad san žmonės stato namus iš molio, metalo,

šiaudų ir butelių, bet taip pat leidžia *prisi- minti* ir taip iš naujo *išgyventi* šiaudų kvapą, krūmynų braškėjimą ar pro žalią stiklą krintančios šviesos skaidrumą. Fotografija kviečia žiūrovą sensoriškai susitapatinti su portretuojamais žmonėmis per materialios kultūros ir aplinkos patyrimo panašumą. Žiūrėdami į įtaigią nuotrauką, mes prisimename savo *igūdžius* liesti, justti, stebėti, girdėti (nurodoma į Timo Ingoldo fenomenologinę antropologiją) ir šitaip kontempliuodami geriau suprantame tiriamuosius žmones.

Galiausiai norėčiau pasidžiaugti RAI suteikta galimybe antropologams, dirbantiems sankryžose tarp socialinių mokslų, taikomųjų bei vaizduojamųjų menų, technologijų ir muziejų disciplinų, susirinkti ir diskutuoti temomis, kurioms antropologiniame diskurse paprastai skiriama per mažai dėmesio. Galima tikėtis, kad sekdamos įtakingiausių institucijų, tokių kaip Karališkasis antropologijos institutas, pavyzdžiu, pamažu mokslinių ir nemokslinių praktikų dialogui atsivers ir kitos „vietos“, kuriose randasi antropologija: universitetai, institutai, konferencijos bei leidiniai.

Goda Palekaitė